

Molnár Kinga¹, Tóth Erika¹, Varró Petra¹, Koronczai Beatrix², Zsákai Annamária¹ –
MTA-ELTE EGyK Kutatócsoport

¹Eötvös Loránd Tudományegyetem, TTK, Biológiai Intézet

²Eötvös Loránd Tudományegyetem, PPK, Pszichológiai Intézet

Szexuális nevelés elektronikus tananyag (tuti.elte.hu) – tanári segédlet 4.

A kutatást a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja támogatta.

Az elektronikus tananyagot tartalmazó weboldalt a [MedInnoScan Kutatás-fejlesztési Kft.](#) készítette és üzemelteti.

A nemek kialakulása

Tartalom

A nemet meghatározó tényezők	1
Mi a nemi fejlődés lépéseinek célja?	3
A nemi önazonosság és a szexuális orientáció	3
Tudod-e mit jelent az LMBTQ?	4
Tudod-e mit jelent a gender szó?	4

A nemet meghatározó tényezők

Az ember nemi azonosságát (identitását) több, *időrendben egymás után megjelenő tényező, valamint társadalomba ágyazottsága* határozza meg. A nemi identitás összetevői és az ezeket meghatározó tényezők a következők:

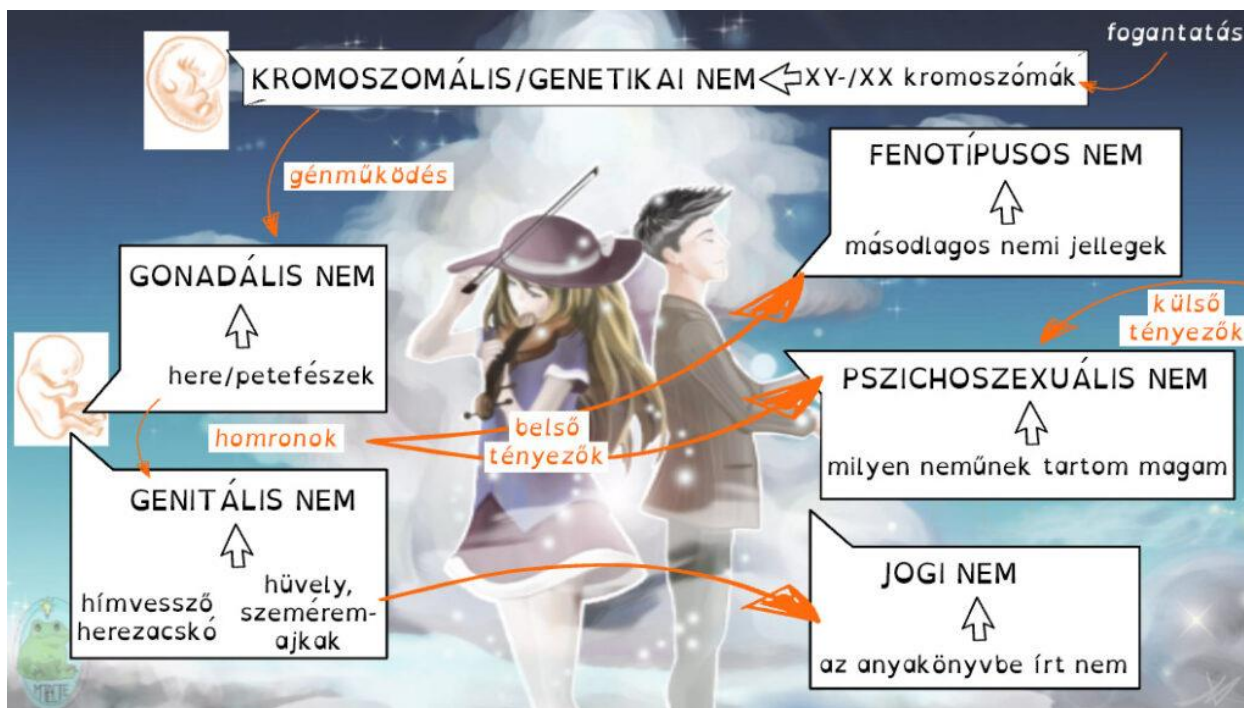
- Kromoszomális nem:** az ivari kromoszómák határozzák meg a *fogantatás* pillanatában: azzal, hogy a gyermek a szüleitől XY- vagy XX-kromoszómákat örököl, meghatározódik a kromoszomális neme. A kromoszomális nem másik neve ezért **genetikai nem**, de **biológiai nem** néven is szokták emlegetni.
- Gonadális nem:** a here vagy petefészkek jelenléte által meghatározható nem (a „gonád” az ivarmirigy tudományos neve). Meghatározója a kromoszomális nem: az XY- és XX-kromoszómapárokkal rendelkező magzatok ivarmirigy kezdeményéből eltérő szervek (XY→here, XX→petefészkek) fejlődnek.
- Genitális nem:** a külső nemi szervek által meghatározható nem. Kialakulásának alapja a gonadális nem: a here és a petefészkek már fejlődése közben is termel nemi hormonokat, amik hatására a *magzatban* kifejlődnek a megfelelő ivarvezetékek és külső nemi szervek (ez utóbbiak tudományos neve „genitália”).
- Fenotípusos nem:** a külső megjelenés (másodlagos nemi jellegek) alapján meghatározható nem. A 2. és 3. pontban említett szervek (ivarmirigyek, vezetékek és külső nemi szervek) típusa az elsődleges nemi jellegeket adja. Az ivarmirigyek által termelt nemi hormonok a *serdülőkor kezdetétől* a **másodlagos nemi jellegeket** is meghatározzák, mert eltérővé alakítják a fiúk és lányok megjelenését (erről részleteket itt olvashatsz).
- Pszichoszexuális nem:** az a nem típus, amivel azonosítjuk magunkat. A hormonrendszer mint belső, a külvilág, mint külső tényező együtt határozza meg. A hormonok jelenléte és szintje gondolatainkat, hangulatunkat, viselkedésünket is befolyásolja. Minderre (sőt, a hormonrendszer működésére is) a környezet, a

minket körülvevő emberek (mintaadás, nevelés) és társadalmi események is hatással vannak. Vedd észre, hogy míg az 1.-4. kategóriák tisztán biológiai alapokon állnak (belső tényezők), ennek az ötödiknek a kialakításában már a társadalom, mint külső tényező is részt vesz.

- Jogi (értelemben vett) nem:** az újszülött külső nemi szervei alapján, születéskor határozzák meg, és az anyakönyvbe jegyzik be. Alapja a genitális nem (külső nemi szervek típusa). Társadalmi jogokat ad, jelentősége az élet egészére kiterjed.

TUJTAD?

Ha a külső nemi szervek alapján bizonytalan a jogi nem meghatározása, azt próbálják tisztázni, hogy az újszülöttnak heréje vagy petefészke van, mert előfordulhat, hogy a herék még nem vándoroltak le a herezacskókba. Ha az ivarmirigy jellege is bizonytalan, kromoszómavizsgálatot végeznek. A nyomozás logikája a következő: első lépésben a kategória alapjául tekintett gonadális nemet, azaz az ivarmirigyet próbálják azonosítani, és ha ez sem vezet egyértelmű eredményre, „egy lépéssel még hátrébb lépve” a gonadális nem alapját képező kromoszomális nemet igyekeznek meghatározni.

TUJTAD?

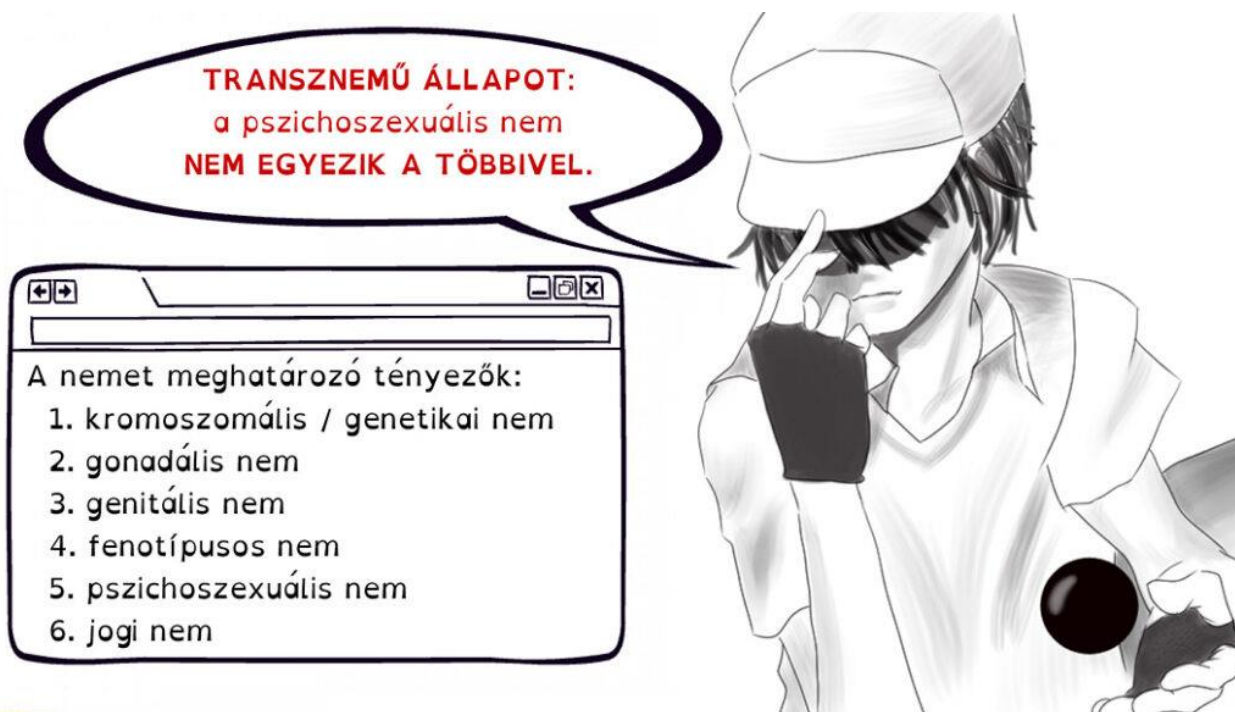
Az, hogy a nemi hormonok, pontosabban a tesztoszteron hatással van az agy fejlődésére, régóta ismert. A fiúk és lányok közti különbség már bölcsődés korban is megmutatkozik, kisiskolás korban pedig egyértelműen tanulási különbségeket is okoz. Nem véletlen, hogy régen a kisiskolások külön fiú- és leányiskolákba jártak (ez volt az első 4 év). Ennek célja nem a nemek közti különbségek kihangsúlyozása volt, hanem annak biztosítása, hogy mindenki a saját biológiai adottságainak megfelelő ütemben fejlődhessen. Ez a különbség, ami a fiúk és lányok iskolai

teljesítményében is megjelenhet, serdülőkorra csökken, de végig maradhat különbség a két nem között abban, hogy a fiúk, illetve lányok milyen tanulási képességben, teljesítményben jobbak.

Mi a nemi fejlődés lépéseinek célja?

1. A kromoszomális (genetikai, biológiai) nem megalapozza az összes többi.
2. A gonadális nem az ivarszervek kifejlődésével **az ivarsejtek létrehozásának képességét** biztosítja.
3. A genitális nem a pároszervek (hímvesző és hüvely) kialakításával **a megtermékenyítő és megtermékenyülési képességet** alakítja ki.
4. A pszichoszexuális nem **indítást és orientációt** ad a párkereséshez.
5. A jogi nem **társadalmi jogokat** ad.

Az emberek többségében a nemi azonosság mind a 6 összetevője azonos nemet határoz meg. Ha az összetevők közül legalább egy nem egyezik a többivel, **interszexuális állapotról** beszélünk: az interszexualitás kevert neműséget jelent.

A nemi önonazonosság és a szexuális orientáció

Önonazonosság-érzésünk vagy -tudatunk (identitásunk) az arról való tudás, meggyőződés, hogy „ki vagyok én”. Több összetevője közül most kettőt emelünk ki.

1. A nemi önonazonosságtudat (pszichoszexuális nem) azt adja meg, hogy milyen neműnek tartjuk magunkat. Saját meghatározásunk szerint lehetünk nők, férfiak, vagy váltakozva mindkettő, esetleg a kettő valamilyen kombinációja. A nemi identitás általában megegyezik a születési (jogi értelemben vett) nemmel, amit az újszülött nemi szervei (genitális neme) alapján határoznak meg, de ez nem mindig van így: a transznemű emberek esetében a nemi identitás (milyen neműnek gondolja magát) és a születéskor

(testi megjelenés alapján) meghatározott (jogi) nem között eltérés van. Nemi identitásunk alapján választunk nemi szerepet, társadalmi nemet: elvárt megszólítást, ruházatot, viselkedést, tevékenységeket, világnézetet stb.

2. A szexuális orientáció (irányultság) azt fejezi ki, hogy szexuálisan és érzelmileg mire vágyunk, ki tetszik nekünk. Egy heteroszexuális nő a férfiak, egy férfi pedig a nők iránt érez vonzalmat, testi vágyat, szerelmet. A homoszexualitás az azonos neműek iránti vonzódást foglalja magába, a biszexuális emberek pedig mindkét nemmel kapcsolatosan átélhetnek vonzalmat, érdeklődést. A szexuális orientáció kérdése tinédzserkorban válik fontossá, és nagyjából felnőttkorra szilárdul meg, alakul ki annak a biztosabb tudása, hogy vonzalmaink alapján melyik kategóriába tartozónak érezzük magunkat leginkább. A legtöbb embernél a szexuális orientáció nem fekete-fehér dolog: egyrészt ahogy említettük, ez az életkor előrehaladtával „tisztul le”, szilárdul meg, másrészt egy heteroszexuális embernek is lehetnek homoerotikus (azonos biológiai nemű felé irányuló) fantáziái, vagy akár tapasztalatai is még abban az esetben is, ha felnőttként egyértelműen heteroszexuálisnak azonosítja magát. A szexuális orientáció és a nemi identitás tehát két, egymással párhuzamosan létező összetevője önazonosság-tudatunknak, és az első nem feltétlenül és/vagy nem minden időpontban következik a másodikból.

Tudod-e mit jelent az LMBTQ?

Ez egy betűszó, melyben a betűk jelentése a következő:

- L: a leszbikusot jelöli, vagyis amikor egy nő érzelmileg/szexuálisan a nőkhöz vonzódik;
- M: a meleg szó első betűje, amely a férfi homoszexualitást jelöli;
- B: a biszexuális jelenté;
- T: a transzneműekre utal;
- Q: az angol „queer” melléknévből származik, melynek jelentése „furcsa, különös, szokatlan”. Ezeknek az embereknek a szexuális orientációjuk és nemi önazonosság tudatuk nem fér bele a szokványos két (bináris, azaz nő-férfi) kategóriába - használata hasonló jelentésű, mint a „nembináris”.

Tudod-e mit jelent a gender szó?

Szótári jelentése szerint „nyelvtani nem”, azaz abban ad eligazítást, hogy az angol nyelvben milyen névmással utaljunk valakire (vagy valamire). Az angol nyelvben egyesszám harmadik személyben a következő névmásokat kell használni: (1) a „he” névmást, ha az, akire utalunk, hímnemű, (2) a „she” névmást, ha az, akire utalunk, nőnemű, (3) és az „it” névmást, ha az, amire utalunk, semleges nemű (hagyományosan az első kettővel személyekre, a harmadikkal tárgyra vagy fogalomra utalunk). A magyar nyelvben nyelvvtani nemek nincsenek, nemtől függetlenül az utalószó „ő”, ha személyre, „az”, ha tárgyra vonatkozik. A „gender” szó értelmezése ma már inkább „**társadalmi nem**”, és alatta a társadalmi hagyományok által meghatározott nemi szerepeket értik (azon tevékenységek összességét, amire az adott társadalom a nemek képviselőit feljogosítja és amit tőlük elvár). A vállalt nemi szerepek a nemi identitásunk részét képezik, annak egyik megnyilvánulásaként foghatók fel.

A gender elméletben sokféle irányzat létezik. Közös tulajdonságuk, hogy a biológiai testet különválasztják, függetlenítik a „benne lakó” lélektől (más megfogalmazásban szellemtől vagy

személyiségtől). Az irányzatok között vannak, amik elismerik, hogy a nemi orientáció velünk születik, míg más irányzatok szerint ezt a társadalom alakítja ki. Az utóbbi elméletek ennek hagyományos módját, azaz azt, hogy a szülők a gyermeküket fiúként vagy lányként nevelik (ennek megfelelő ruhákat adnak rá, játékokat adnak neki, beszélnek vele stb.), elnyomónak tartják és azt hangsúlyozzák, hogy a nemi hovatartozás eldöntése a gyermek joga. A queer elmélet a társadalmi és a biológiai nem létezését is megkérdőjelezi, utóbbit a társadalom működése következményének, így megváltoztathatónak tartja. Az irányzat szerint a társadalmi nem és a szexuális vonzódás hagyományos kategóriáinak (lásd férfi-nő, heteroszexualitás-homoszexualitás kétpólusú, bináris rendszerek) határai lebonthatók, az elmélet hívei új kategóriákat szabadon alkothatnak (ezek száma elvileg végtelen).